

LIBRIS

We know
books

ION BUDAI DELEANU

Țiganiada

sau

Tabăra țiganilor

poem eroi-comico-satiric

Editura
TANA

CUPRINS

Prolog	5
Epistolie închinătoare	7

Țiganiada sau Tabăra țiganilor

Cântecul I	13
Cântecul a II	39
Cântecul a III	61
Cântecul a IV	87
Cântecul a V	111
Cântecul a VI	129
Cântecul a VII	149
Cântecul a VIII	173
Cântecul a IX	199
Cântecul a X	227
Cântecul a XI	255
Cântecul a XII	283
Glosar	309

PROLOG

Să fie preceput ș-alte neamuri a Europei prețul voroavei și dulceața graiurilor bine rânduită, adecă ritmica și poesia, cum au înțalesu-o elinii și romanii, o! câți era slăviți să ar ivi dintre varvari, sau doară din cei ce să numea sălbateci, pe carii oameni luminați, lipsind, întru neamul lor și pe vremile când au trăit, un Omer ș-un Virghil, vicinică i-au acoperit nepomenire. Ș-unde era Ector, cel a Troii naltă sprijană, și Ahil, tăria și zidul grecilor, de nu să ar fi născut cântărețul Omer?

Deci nu pentru că numai Ellada și Roma au putut naște oameni înalți și viteji luminați, ne mirăm cetind viețile slăviților eroi elinești și romani, ci mai vârtos pentru că Ellada și Roma au crescut oameni întru podoaba și măestria voroavei deplin săvârșiți, carii cu suptirimea și gingășia condeiiului său, au știut într-atâta frumusăța pe eroii săi, cât noi astezi, necunoscând pe alții asemenea, ne uimim de mare-sufleția, naltă-cugetarea, bărbăția ș-alte vărțuți a lor, și doară nu luăm sama că mai mare partea întru aceasta este a scriptoriului.

Luând firul istorii neamului nostru românesc, de când să au așezat în Dacia, câți și mai câți bărbați, cu tot feliiul de vărțuți strălucitori, am cunoaște doară acum, deacă să ar fi aflat într-e români, din vreme în vreme, bărbați care să fie scris viața lor și cu măestru condeiu împodobindu-le fapte și înălțându-i după vrednicie, să îi fie trimis strănepoților viitori.

La lipsa unor ca acești autori, acum pre toate acele persoane luminate din căruntele veacuri, ceața uităciunii i-au acoperit. Puține raze a mărimii lor, cu care viețuind strălucea, au putut străbate la noi.

Și unde aflăm la istorie un eroe asemenea lui Ștefan, principul Moldavii, sau unui Mihaiu, domnului Ugrovlahii, căroră nu lipsea numai un Omer, ca să fie înălțați preste toți eroii.

Răvârsându-și întru mine nește scântei din focul ceresc a muselor, bucuros aș fi cântat doară pre vreun eroe dintru cei mai sus

numiti; însă băgând de samă că un feliu de poezie deaceste, ce să chiamă epicească, pofteste un poet deplin și o limbă bine lucrată, nesocotință dar ar fi să cânt fapte eroicești, mai vârtos când nice eu mă încredințaz în putere, iar neajungerea limbii cu totul mă dezământă...

Cu toate aceste, răpit fiind cu nespună poftă de a cânta ceva, am izvodit această poeticească alcătuire, sau mai bine zicând jucăreauă, vrând a forma ș-a introduce un gust nou de poezie românească, apoi și ca prin acest feliu mai ușoare înainte deprinderi să se învețe tinerii cei de limbă iubitori a cerca și cele mai rădicate și mai ascunse desișuri a Parnasului, unde lăcuiesc musele lui Omer și a lui Virghil!...

Eu, spuind adevărul, vrui să mă răpez într-o zburată, tocma la vârful muntelui acestui, unde e sfântariul muselor, ca să mă deprind întru armănia viersului ceresc a lor. Dar ce folos! – căzui și eu cu mulți alții depreună, și căzui tocma într-o baltă, unde n-auzii numa broaște cântând!...

Pentru aceasta, până la un alt prilej, când mi să va lovi să beu din fântâna curatelor surori, primește, iubite cetitoriu, cu bună voință această izvoditură!... și socotește cu priință, aducându-ți purure aminte că apa de baltă nice odinioară nu este limpede ca de fântână.

LEONACHI DIANEU

EPISTOLIE ÎNCHINĂTOARE

CĂTRĂ MITRU PEREA, VESTIT CÂNTĂREȚ!

Treizăci de ani au trecut, draguț Pereo! de când eu fui sâlit a mă înstrăina din țara mea. De-atunci încoace, usăbite țări am trăpădat; dar, ca să-ți arăt în scurt toate pătirile mele, ascultă și judecă.

Întâi, învitându-mă zburătăția minții mele încă necoapte, când să încep războiul cel de pe urmă a nemților cu turcii, mă făcu volentiriu. Păciuindu-să apoi lucrurile, precum ști, fiindcă primisăm slujbă la austrieni, fui trimis asupra franțozilor și supt Mantua căzui rob. De-acolo trimis fiind la Găllia, întru prinsoarea delungată, dobândii prilej a învăța carte și mai multe limbi, procopsindu-mă mai vârtos la învățătura oștenească.

În urmă primii slujbă la franțози și purtându-mă bine, în scurtă vreme ajunsăi căpitan. În urmă, cu oaste care fu trimisă la Eghipet, m-aflai și eu. O, cu câtă bucurie făceam eu acea călătorie, socotind că acolo voi s-aflu doară cuibul strămoșilor noștri și neamul nostru adevărat!... Căci auzisăm totdeuna, și deobște să zice cum că soiul nostru țigănesc să trage de la Eghipet și purcede din faraonii cei slaviți.

Însă, iubite Pereo, în zădar fu toată cercarea mea, că nu aflai nici o urmă de adevărați strămoșii noștri, și mă încredințai, spre măhnirea mea, cumcă țiganii noștri și la Eghipet tot aceiaș sunt ca și pe la noi, adecă defăimați și de toți urgisiți, ce nu vor să păzească nice o rânduială sau să să îmbunătățeze cu năravuri mai polite sau să-și lumineze mintea cu învățături alese.

Fiind eu în Eghipet mai la toate bătăliile de față, s-au întâmplat pe mine o nenorocire, că trecând un glonț de tun aproape, mi-au uscat un picior ș'am rămas *invalid*. Deci am luat slobozie de la slujba oștenească. De-atuncia tot aici sunt, la Eghipet. Dar – crezi-mă sau ba? – cu toate aceste nu-mi pociu scoate din inimă dorul țării în care m'am născut, și măcar trăesc aici în prisos de toate, totuș', spre fericirea deplin patria-mi lipsește.

Având aici vreme de ajuns, mă îndeletnicesc mai mult cu cetera și cu cântări. Am dat în cunoștință cu mulți de ai noștri, iar mai vârtos cu Mârza. O, să-l cunoști ce ales om e acela, și doar unul dintru toți, care are iubire de neam și râvnă călduroasă de-a aduce pe soiul nostru la oarecare rânduială. Acesta mi-au deschis ochii întru multe, iar mai vârtos pentru purcederea noastră, căci au fost născut și crescut acolo, de-unde ne-am desghinat noi, nefericiții. După cum spune el, noi suntem din India, și limba noastră să grăiește acolo până în zioa de astezi; însă pentru aceasta ți-oi scrie de altă dată.

Întru altele, și această istorie care ți-o trimit, pe care am titlului-tu-o *Țiganiada*, mai mare parte este alcătuită din spusele lui; căci un strămoș a lui au fost, pe vremea lui Vlad Vodă, cu turcii în Țara Muntenească. Din gura aceluia au luat moșu-său, apoi tată-său, de la care au auzit spuiind dânsul.

Drept aceasta, aducându-mi aminte de țara în care m-am născut (măcar că noao ne este mașteră), multe cântam eu de-ale noastre, amegind vremea în ceasurile mele mâhnicioase. Aceasta fu pricina și aceștii izvodiri poeticești, care în ce dată o pusăi la cevaș rânduială, gândii la tine, drăguț Pereo, și hotărâi ca de s-ar tâmpla acest făt întii născut al meu să iasă cândva la lumină, ție să ți-l închin, pe care am cunoscut măestru cântăreț și viersuitoriu, mai ales a vremilor noastre!...

Priimește dară, în semnul vechii pretenii, ca un dar, pârga ostănelii mele și-ți adă aminte, în zilele tale fericite, de prietenul tău Dianeu!... Adevărat că de pe acest nume nu mă vei cunoaște, căci pribegind eu din țară, l-am schimbat, dar ție-ți voi da cheia, ca să poți intra la taină. Eu mă chiem acum Leon Dianeu, sau Leonachi Dianeu (precum știi tu bine, că la noi în Țara Muntenească, ba și la Moldova, toți ș-adaugă numele cu *achi* sau *cachi*, după grece, fiind că sună mai cilibiu; adecă, în loc de Leonaș sau Leonuț, ei zic Leonachi ș. c.) Dar să știi că acest nume, Leon Dianeu, cuprinde în sine într-eg numele meu, prin strămutarea slovelor sau *anagramă*.

Deacă-ți vei aduce aminte de toți cunoscuții și de unul care odată trecând prin Sasreghen, unde erai atunci, te-au căutat și au împrumutat o cronică scrisă cu mâna de la tine, îndată vei ști cine sunt. Pentru aceasta și numele tău este strămutat, prin anagramă, căci am avut multe pricini la aceasta, ca să nu știe toți cine este izvoditoriul aceștii poezii și cărui s-au închinat.

Am înțales eu aici, că și tu ai scris ceva foarte bun pentru țigani și scriind adevărul, ai atins pe voievodul cum să cade; care de cându-i, n-au suferit neamul său și n-au făcut nice un bine, ci numai

au strâns părale ca să îmbuibeze pre boieri. Doamne, când va fi să mai ajungă alt voievod, care iubește pe ai săi? Eu socoteam că voi auzi cât de curând că pe tine au rădicat ceata voievod, dar bag de samă, nătărăul acela tot trăiește și împute lumea!...

Scrie-mi, rogu-te, cum vă aflați, că eu încă mă țin de ceata voastră și nu mă am lăpădat până acum; ba zioa și noaptea pentru dânsa lucru ș-ostănesc.

În cât e pentru firea aceștii alcătuirii a mele, adecă a *Țiganiadei*, am să-ți aduc aminte cumcă eu învățând lătinește, italienește și franțozește, întru care limbi să află poesii frumoase, m-am îndemnat a face o cercare: de s-ar putea face ș în limba noastră, adecă cea românească (căci a noastră, cea țigănească, nu să poate scrie și puțin o înțăleg) cevaș asemenea; ș-am izvodit această poveste, pe care, după limba învățată, am numit poemation – adecă mică alcătuire poeticească, întru care am mestecat întru adins lucruri de șagă, ca mai lesne să să înțăleagă și să placă. S-află într-însa și critică, pentru a cării dreaptă înțălegere te poftesc s-adaugi oarecare luări aminte, căci știu bine că vei înțălege ce-am vrut eu să zic la multe locuri.

Iară cât privește faptul istoricesc, pentru Vlad Vodă, că au fost așa precum l-am scris eu, dovedesc cu scriptorii de la Vizant, precum vei ști tu bine; iar de țigani, că Vlad Vodă i-au armat oarecând împotriva turcilor, scriu ș-unele cronice scrise cu mâna muntenești; însă istoria alcătuită într-acest chip este ostăncala mea, ce am pus'o în stihuri, după izvodul ce am aflat la mănăstirea Cioarei, în Ardeal, care întru toate să lovește cu pergamena ce s-au aflat, nu demult, în mănăstirea Zănoaghei.

Eu socotesc că țiganiii noștri sunt foarte bine zugrăviți în povestea aceasta care să zice că ar fi fost scrisă mai întâi de Mitrofin ce au fost de față la toate și care la nunta lui Parpangel au iscodit un epitalamion sau cântare de nuntă; de unde țiganiii lesne vor cunoaște pe strămoșii săi. Însă tu bagă samă bine, căci toată povestea mi se pare că-i numa o alegorie în multe locuri, unde prin țigani să înțăleg ș-alții carii tocma așa au făcut și fac, ca și țiganiii oarecând. Cel înțălept va înțălege!...

În urmă trebuie să ști, bade Pereo! cum că această operă (lucrarea) nu este furată, nici împrumutată de la vreo altă limbă, ci chiar izvoditură noao și originală românească. Deci, bună sau rea cum este, aduce în limba aceasta un product nou. Soiul acestor felii de alcătuirii să cheamă comicesc, adecă de răs, și de-acest felii să află și într-alte limbi. Însuși Omer cel vestit, moșul tuturor poetilor (cântăreților în stihuri), au alcătuit *Bătălia șoarecelor cu broaștele*. Deci Omer este, de bună samă, începătoriul, precum

aceii înaltei neasămănată poezii ce s-află în *Illiada* și *Odiseea*, așa și aceștii mai gioase, șuguitoare, a noastre. După dânsul, în cât știu, au scris Tassoni italienește, un poemă *La sechia rapita*, adecă vadra răpită și, precum înțalesăi, în ceste zile, un abate Casti, acum pe vremile noastre, încă au alcătuit o asemenea istorie, ce au numit-o *Li animali parlanti*, adecă jivinele vorbitoare. Numai cât povestea lui nu atârnă pe temeiu istoricesc ca a noastră. Iară, să fie alcătuit cineva ceva despre țigani, n-am cetit nice într-o limbă. Doară pentru că la alte neamuri europești puțin sunt cunoscuți țigani, și pentru aceasta o alcătuire ca aceasta la dânsii n-ar avea haz. Dară la oamenii din țara noastră, care treesc cu țigani și le cunosc firea, nu poate să nu fie primită o izvoditură ca aceasta, cu atâta mai vârtos, cu cât eu m-am silit, în cât era cu puțință, a metahirisi multe cuvinte și voroave după gustul țigănesc, mai vârtos unde vorbesc țigani într-e sine.

Cu toate aceste, dragul meu Pereo, multe am scris acolo ce poate că la mulți nu le va plăcea, însă toate adevărate. Greu era a vicleni cronica și a scrie într-alt chip, căci din fir în păr așa găsii scris la cele doao mai sus numite cronice, iar cele alalte am luat din gura Mârzii.

Cea mai de pe urmă să știi ca, fiind eu țigan ca și tine, am socotit cuvios lucru de a scrie pentru țigani noștri, ca să să preceapă ce felii de strămoși au avut și să să învețe a nu face și ei doară nebunii asemenea, când s-ar tâmpla să vie cândva la o tâmplare ca aceasta. Adevărat că așa fi putut să bag multe minciuni laudând pe țigani și scornind fapte care ei n-au făcut, cum fac astezi istoricii unor neamuri, care scriind de începutul norodului său, să suie până la Dumnezeu și tot lucruri minunate bârfesc. Dar eu iubesc adevărul.

De-oi vedea că află priință această ostăneală a mea, vei dobândi și alte alcătuirii, însă nu de șagă, ci serioase și adevărat eroice. Fii sănătos. Dat: 18 Mart 1812. *La piramidă*. În Eghiptet.

CÂNTECUL I

ARGUMENT

*Păn' Vlad Vodă pe țigani armează,
Asupra lor Urgia întărâtă
Pe Sătana, ce rău le urează,
Într-acea, luându-și de drum pită,
De la Flămânda pleacă voioasa
Țigănimea drept cătră Inimoasa.*

1

Musă! ce lui Omir odinioară
Cântași Vatrachiomahia,¹
Cântă și mie, fii bunișoară,
Toate câte făcu țigănia,
Când Vlad-Vodă îi dede slobozie,
Arme ș-olaturi de moșie,

2

Cum țigani vrură să-și aleagă,
Un vodă în țară ș-o stăpânie
Cum, uitându-și de viața dragă,
Arme prinsără cu vitejie,
Ba în urmă îndrăzniră ș-a să bate
Cu murgeștile păgâne gloate.

3

Cum apoi, prin o gâlceavă-amară
(Căci nu să nărăvea depreună),

---

1 Musă: acest cuvânt este elinesc, obicnuit acum mai la toate limbile, mai vârtos la poezie sau când scriu cu stihuri. Precum s-arată la mithologia elinilor, musă va să zică știință, sau mai vârtos zâna aflătoare de știință. Elinii cinstea noao muse, precum: *Clio, Euterpe, Thalia, Melpomene, Terpsihore, Erato, Polimnia, Orania și Calliope*, care toate s-au zis ziele sau zâne, născute de Joie (sau Zevs) și fecioare viergure, de musică și poetică aflătoare. Pentru aceasta poeticii elinești și lătimești, vrând să înceapă vreun cântec, le chieama întru ajutoriu. Iar poeticul nostru aici chiamă îndeosăbit pre acea musă, care oarecând au cântat lui Omer *Vatrachiomahia*, adecă *Bătaia șoarecilor cu broaștele*. - Mitru Perea.

Toți cari încãtro fuga luarã
Lãsându-și țarã vodã și corunã.

Însã toate-aceste se făcurã
Prin dimoneasca ametiurã,

4

Cã, măcar cel fără-asãmãnare
Mai rãu duh dintru toate, Sãtana,
Purure în iad lãcașul sãu are,
Focului nestins fiind el hrana,
Dar totuș pe furiș câteodată,
Rãzvrãtind lumea, el se desfatã.

5

Iar de-astã datã-l întãrãtase
Urgia (precum spun) blãstãmatã
Ce vãzãnd cu sãcuri și baroase
Pe țigãnimea noastrã înarmatã,
În tot chipul hotãri s-o strice,
Vrajbã întru dãnsa-aducãnd și price.

6

O! tu, hãrtie mult rãbdãtoare¹
Care pe spate-ți, cu voie bunã,
Toatã înțãleptia de supt soare
Și nebunia porți împreunã,
Poartã ș-aceste stihuri a mele,
Cum ți le dau, și bune și rele.

7

Apoi zicã cine cãte știe,
Eu cu mãndru Solomon oi zice:
Toate-s deșerte și nebunie!
Cãci numa de-acel este fericit
Care pe sine-a cunoaște începe
Și firea lucrurilor precepe.

8

De la miazã noapte mai departe,
Sus, în vãzduhul întunecos,
Este-un loc (precum scrie la carte)

---

¹ Hãrtia e rãbdãtoare, cãci pe dãnsa poți scrie ce vrei, bun și rãu. Pentru aceasta poeticul nostru lipsã avãnd doarã de patroni și mețenați, închinã ostãneala sa hãrtii!

LBRIS | We know books

Cărui zic filosofii haos,¹
Unde neîncetata bătaie
Carea nu suferă nice-un bine,
Face-asupra stihii stihie!

9

O zână rea țara stăpânește,²
Carea nu suferă nice un bine,
Ci toate strică și desunește,
Toate sfarmă, spulbăre ce-i vine
Înainte, și-Urgie să chiamo,
Rea prăsilă de tată și mamă.

10

De-acolo privind corbiș la toate,
Urgia văzu pe ticăloase
Gloatele țigănești înarmate
Cu săcuri, ciocane și baroase;
Precepând apăi ce va să fie,
Mai că nu leșină de mânia!...

1 Haos: va să zică, după noima elinilor, întunec fără margini, unde toate sunt mestecate stihurile depreună.

2 Zână: Cuvântul acesta va să zică zica sau ca cum ai zice dumnezeioaică; însă, spre înțelesul tuturor am socotit să aduc aminte cetitorilor că vrând poeticul a da un gust nou poeziei noastre alăturând-o poeziei altor neamuri, au metahirisit (trebuințat) obiceiul elinilor și-a latinilor, care personisesc patimile și vărtoșurile (îmbunătățirile), căci prin aceasta sângur să osăbește poeticul (cântărețul) de orator (urătoriu). - M. Perea.)

a) Adecă ca și țaranii noștri la povești, când spun de ciună, de mama pădurii și a vânturilor ș.c.d. - Chir Simplifian.

b) Adecă teacă-fleacă, vorbe goale, pagubă de hârtie. Mai bine era să cânte ca țigani noștri, și cu verșuri cum sunt obicnuite. Eu toate câte s-au zis până aici, în scurt le-aș fi cântat:

Frunză verde de săcară
Iacă țigani s-armară
Ca să-și puie un vodă în țară
Asemene lor, pe o cioară;
Dar sfădindu-să într-e sine,
Lăsară-și vodă ș-ocine
Și mersără în țări străine,
Precum le-au părut mai bine.

Iată toate în scrut, fără a să lăți pe la haos și Urgii, sau nu știu ce țări pustii! - Cocon Idiotiseanul.

c) Dar lasă, frate, nu critisi cele ce nu înțelegi, ca să nu te faci de râs; că așa judecând cva tine, trebuie să defăimăm toți poezii și să cântăm purure frunza verde. - Cocon Simplifian.

11
 Căci nu rabdă năsălnica zână
 Ca rând bun oamenii să păzască.
 Și temându-să ca să nu vină
 La cevaș' rând gloata țigănească,
 Gândi cum sfaturi să le strămute;
 S'îndată, iaca, să scoală iute,

12
 Pe arepi de volburi cu fortună
 Încălecând, la iad să pogoară.
 Pe-unde mărgere, fulgeră, tună,
 Toate spulbără, frânge ș-oboară.
 Însuș' pe diavoli prinsă mirare
 De năpraznă-așa iute și mare.

13
 Iar deacă stete fără sfială
 Naintea negrii mării-sale
 Sătanei ce cu multă pofală
 Stăpânește-a tartarului vale,
 Rădicând ia sprinceana sumeață,
 Zisă-amenitănd celui în față:

14
 „Sătano, de nu mi-ai fi părinte
 Și de n-aș fi întâi născută ție
 (Când căzuși din ceriu, dacă ții minte,
 Mă-avu cu tine-oarba Zavistie !)

---

1 Urgia zice că Sătana i-au fost tată și Zavista mamă. Trebuie a ști că poeticul vrând să obrăzuiască mai chiar și poeticește lucrul, prin Sătana înțalege pre cel mai întâi duh necurat care mai nainte de osândire fusese arhanghel și, precum să zice la cărțile besericești, să numea Luceafer, adecă purtătoriu de lumină, iară Sătana să zice și la Biblia acelaș duh necurat. Spun cei învățați întru dogmele creștinești că acelaș, mai nainte de cădere au fost cel mai întâi arhanghel; și apucându-l zavistia au gândit să-ș pue tronu său asemene cu Dumnezeu; pentru aceasta fu surpat cu toți care au fost într-un gând cu el, Drept aceasta poeticul zice că s-au împreunat cu Zavistia și au născut pe Urgie. într-acest chip trebuie să se înțalegă și cuvintele Urgii, unde zice că Sătana odinioară nu s-au îndoit și au cutezat a să scula pe Dumnezeu. - M. Perea.

a) Bine ar fi doară de alte, însă nu să cade să să pomenească diavolul într-creștini, și este împotriva credinții noastre ca lucruri de-aceste să nu scrie la cărți de aceste, și mai vârtos la povestea țiganilor. - Părintele Disidemonescul.

b) Așa judecă odată un feliu de dobitoc, de mărgăritariu socotind că-i ceva de mâncat. Bunul părintele de bună samă n-au cetit Biblia și istoria lui Iov!... cu mult mai puțin facerea vestitului englez Miltăn care au alcătuit un poemă supt titula Raiul pierdut. - Coconul Musofilos.